

INFORMACIJE

MJESTO I ULOGA MALIH DRŽAVA U MEĐUNARODNIM ODNOSIMA

(Oslo 14—16. rujna 1970)

Za razliku od velikih zemalja, osobito onih najsnažnijih, što često puta čine osnovu promatranja i proučavanja međunarodnih odnosa, male su zemlje rijetko kada u središtu znanstvenog razmatranja i traženja perspektiva njihova samostalnog djelovanja. Tzv. snaga slabih još uvijek nije kategorija koja bi posebno stimulirala znanstvena istraživanja i pobuđivala veće zanimanje. Upravo zbog toga pohvalna je inicijativa Nobelova instituta u Oslu, koji je nakon duljih i veoma uspješnih priprema organizirao simpozij pod naslovom »Male zemlje u međunarodnim odnosima«.

Institucija što se još od godine 1904. bavi izučavanjem pitanja mira i svake godine dodjeljuje Nobelovu nagradu za mir, u nizu svojih znanstvenih simpozija nije se slučajno odlučila za ovakav pravac razmišljanja o suvremenim međunarodnim odnosima. U svijetu ispunjenom silom i golemim potencijalima nekoliko velikih država pitanje položaja malih zemalja i njihovih pravaca perspektivnog razvoja nije periferno pitanje, već sastavni dio analize sadašnjeg sistema međunarodnih odnosa i traženja putova za njegovu evoluciju. Ujedinjena snaga malih država, koja se na vojnom i ekonomskom polju, naravno, ne može mjeriti sa super-kapacitetima super-sila, ipak može imati značajne efekte za razvoj međunarodnih kretanja u cjelini i za traženje optimalnijih oblika međusobnog komuniciranja različitih međunarodnih subjekata.

Male zemlje nemoguće je promatrati odvojeno od sistema međunarodnih odnosa, isto je tako njihove nacionalne interese nemoguće analizirati izolirano izvan konteksta tekućih međunarodnih zbivanja. Zbog svega toga organizator je bio potpuno svjestan da simpozij pod tim naslovom mora početi od vrednovanja ukupnosti međunarodnih odnosa, suvremenih obilježja međunarodne zajednice i pozicija što ih zauzimaju različite male zemlje.

U izrazito radnoj atmosferi dvadesetak profesora međunarodnih odnosa gotovo iz svih dijelova svijeta pokušalo je s različitih aspekata rasvijetliti položaj malih zemalja u međunarodnim odnosima i mogućnosti njihova djelovanja. Shvaćajući male zemlje kao činioce međunarodnih odnosa u širem ili regionalnom smislu, ocjene o mogućnostima i vrijednostima tog djelovanja bile su različite i često puta sasvim proturječne.

Prema jednom dijelu shvaćanja male zemlje ne mogu imati neke šire interese vanjskopolitičkoga karaktera; njihov domet akcija trebao bi se u prvom redu koncentrirati na očuvanje vlastitog suvereniteta i rješavanje pitanja odnosa sa susjednim državama, a rješavanje tzv. svjetskih problema trebalo bi prepustiti svjetskim silama. Zbog svog položaja male zemlje nisu u stanju da igraju značajniju ulogu u međunarodnim odnosima, i ta okolnost morala bi ih još više uputiti na razvoj unutrašnje stabilnosti i realizaciju takvih ostvarenja koja mogu postati atraktivna i izvan nacionalnih granica.

O organiziranom zajedničkom djelovanju malih zemalja mišljenja su također bila podijeljena. Skupina malih zemalja preslabla je da bi mogla izgraditi zajedničke stavove o naj-

značajnijim pitanjima i zbog toga bi se one trebale zadovoljiti formalnom zajedničkom akcijom, osobito u Ujedinjenim narodima ali ne o vitalnim pitanjima razvoja suvremenog svijeta. Na drugoj strani isticalo se da upravo snaga slabih može doći do izražaja u Ujedinjenim narodima i da je to praksa nekoliko puta potvrdila, te da je organiziranom akcijom koju prihvaća i podržava skupina manjih zemalja moguće efikasno djelovati na transformaciju mnogo širih smjerova međunarodnih odnosa, koji samim tim bitno prelaze okvire nacionalnih granica malih zemalja.

Različita stajališta, analize i zaključci uvelike su bili rezultat divergentnih gledanja na ukupnost međunarodnim odnosima i na mogućnost njihova razvoja. Samim tim odmah se u početku potvrdilo da je male zemlje u znanstvenom promatranju nemoguće odvojiti od širokog spleta međunarodnih odnosa u kojima se one danas kreću, odabirući samostalno ili pod pritiskom svoj pravac međunarodnog djelovanja.

Znanstvena analiza različitih problema, vezanih uz sam pojam male zemlje, pošla je od različitih definicija mjesta, karaktera, klasifikacije i vrijednosti malih zemalja. Razmatrajući male zemlje s različitih pozicija i nacionalnih iskustava, referenti su nastojali ukazati na neke osnovne značajke koje bi mogle imati šire značenje i koje bi istodobno mogle poslužiti kao osnovna karakteristika današnjeg pravca razvoja međunarodnih odnosa i mjesta što pripada malim zemljama.

Iz kompleksa različitih pitanja pokrenutih na simpoziju, a isto tako i suprotnih mišljenja, mogu se ipak izvući dva različita shvaćanja o ulozi malih zemalja i samoj perspektivi njihova daljnjeg angažiranja. U jednom dijelu referata i rasprava posebno se tvrdilo da su male zemlje lišene mogućnosti većeg globalnog angažiranja u međunarodnim odnosima, da je njihova politička snaga veoma limitirana i vlastitim mogućnostima i snagom velikih sila. Stoga bi njihovi nacionalni interesi prije svega trebali biti postavljeni veoma realistički, na temelju primarne realizacije nekih ciljeva isključivo regionalnoga karaktera. U tim postavkama snaga velikih

sila, a posebno super-sila, uzdizala se gotovo do apsolutnih vrijednosti, što, naravno, nije ostavljalo nikakvih sumnji u mogućnost, odnosno nemogućnost angažiranja malih zemalja.

Vojno-politički blokovi, osobito NATO, često su puta isticali kao najpovoljniji okvir zajedničke akcije malih zemalja i čak njihova zajedničkog utjecaja na politiku velikih sila lidera blokova. Ravnopravno rješavanje zajedničkih problema sigurnosti i vanjske politike omogućava malim zemljama da se aktivno angažiraju i da se u općoj strategiji bloka nađu adekvatno zastupljeni njihovi nacionalni interesi. Analiza vanjske politike nekih država članica NATO-a polazila je upravo od tih postavki, ističući da je članstvo u savezu optimalni okvir mogućeg djelovanja male zemlje.

Posebno je pak bilo zapaženo mišljenje da u sadašnjem trenutku razvoja male zemlje zbog svog specifičnog položaja i suženih interesa u prvom redu trebaju svojim građanima osigurati maksimalnu slobodu, čime bi se bitno razlikovale od velikih sila i mogle bi u praksi pokazati prednosti svog vlastitog demokratskog razvoja. Oslobođene globalnih interesa ogromnih vojnih izdataka, pitanja prestiža — male bi zemlje svojim internim ostvarenjima mogle predstavljati najviši domet humanog razvoja državne organizacije.

Međutim, pored ovog već donekle tradicionalnog skupa mišljenja, koja već dugi niz godina u teoriji i praksi međunarodnih odnosa male države promatraju ne kao ravnopravne subjekte, već kao objekte nad kojima velike sile mogu vršiti svoje akcije, veoma ozbiljna i potpuno znanstveno-liberalna atmosfera simpozija u Oslu omogućila nam je da se iznesu i potpuno drukčiji stavovi o mogućnostima djelovanja malih zemalja.

Ističući da male zemlje čine danas većinu članica međunarodne zajednice i da je s obzirom na njihovu snagu u tu skupinu moguće uključiti i kategoriju srednjih zemalja, u nekoliko podnesenih referata posebno se inzistiralo na ravnopravnom tretmanu svih međunarodnih subjekata, odnosno stvaranju takve atmosfere ko-

ja bi omogućila postupno evoluiranje sistema međunarodnih odnosa.

Male zemlje danas su povezane različitim vezama, one su članice vojno-političkih alijansi, neutralne i nesvrstane po svom vanjskopolitičkom opredjeljenju, ali je istodobno sasvim sigurno da su na temelju svog objektivnog položaja male zemlje u cjelini zainteresirane za održavanje mira i sigurnosti, i to ne u parcijalnim okvirima pojedinog regiona. Po svojoj fizičkoj snazi male su države veoma daleko od mogućnosti da bi čak i udružene postale neki organizirani čini-lac što bi mogao limitirati ili bitnije neposredno utjecati na politiku super-sila. Ipak, skupina malih zemalja sve je više zainteresirana za mogućnost izražavanja svog vlastitog nezavisnog mišljenja o cijelom nizu problema koji prelaze samo regionalne limite i čine osnovu svjetskih kretanja.

Promatrani u tom kontekstu, vojno-politički blokovi teško da se mogu smatrati ozbiljnijim instrumentima uz čiju bi pomoć male zemlje mogle naći stvarna sredstva svog većeg utjecaja na politiku lidera. Prepletanje blokovskih veza redovito mnogo više znači za lidera bloka nego za malu članicu alijanse koja sigurno može veoma malo utjecati na kreiranje politike velikih sila ili na njezino usmjeravanje. Od svog nastanka pa do danas, istina, blokovi su prilično evoluirali u oblicima svog rada, pod utjecajem sve prisutnijih demokratskih i nezavisnih tendencija manje i srednje zemlje učlanjene u koalicije počele su postavljati zahtjeve za većom participacijom u donošenju važnih političkih odluka, ali blokovska povezanost, koja ima i svoje znatno snažnije političko-ekonomsko zaleđe, još uvijek sprečava stvaranje takvih internih odnosa koji bi mogli omogućiti realizaciju potpuno samostalne nacionalne politike. Uz taj veoma značajni splet okolnosti blokovska povezanost negativno utječe na slobodu razvijanja kontakata s ostalim državama, čime se značajno onemogućavaju ili barem usporavaju progresivnija kretanja u međunarodnim odnosima kao cjelini.

Pojačani proces uzajamnog sporazumijevanja velikih sila, unatoč sta-

novitim trenutnim zastojsima pokazuje s druge strane da se interesi malih zemalja članica koalicije niti u najnovijoj fazi međunarodnih zbivanja ne postavljaju ravnopravno s interesima velikih, te da bi na temelju dosadašnjih iskustava iz povijesti međunarodnih odnosa bilo moguće očekivati različita rješenja, zasnovana na sporazumima velikodržavnih interesa, bez posebnog, ili gotovo nikakvog uzimanja u obzir interesa manjih i srednjih zemalja.

Kao veoma pozitivna i ohrabrujuća ocijenjena su kretanja u vanjskoj politici nekih tradicionalno neutralnih evropskih zemalja, što se sve više počinju angažirati u međunarodnim odnosima, potvrđujući tako u praksi da i male zemlje, ukoliko slobodno i nezavisno djeluju, mogu postati značajni činioci međunarodnih kretanja.

Najnovije dinamiziranje akcije nesvrstanih zemalja potvrdilo je također da je ta koncepcija međunarodnih odnosa još uvijek jedina alternativa blokovskim rješenjima na najširem planu i da je u prihvaćanju i provođenju nesvrstavanja moguće naći najtrajnije i najkvalitetnije mjesto za vanjskopolitičku akciju malih i srednjih zemalja.

Okupljene na identičnom vanjskopolitičkom konceptu, spremne da aktivno surađuju i da zajednički teže drukčijem razvoju međunarodnih odnosa, male i srednje zemlje, što su prihvatile politiku nesvrstavanja, imaju znatno veće mogućnosti za realizaciju svojih vlastitih vanjskopolitičkih interesa, a isto tako i za rješavanje širih problema. One, naravno, ne mogu svojim fizičkom silom iznuditi nikakva direktna rješenja, ali njihova jedinstvena akcija može biti značajan element u demokratskom razvoju novog sistema međunarodnih odnosa, zasnovanog na ravnopravnom i slobodnom djelovanju svih zemalja, bez obzira na njihovu veličinu, snagu i unutrašnje uređenje.

Tim ciljevima trebali bi pridonijeti i Ujedinjeni narodi koji bi isto tako sve više mogli postajati mjesto za usklađivanje akcija malih zemalja. Zainteresirane za održavanje svjetskog mira i sigurnosti i za demokratski razvoj međunarodnih odnosa, što automatski podrazumijeva i rješavanje

pitanja ekonomskog razvoja malih i srednjih zemalja, te države, kao najveća skupina članica svjetske organizacije, trebale bi se izboriti za pobrojnih nagomilanih problema. Akdizanje autoriteta UN, poštovanje njezine povelje i efikasnije rješavanje tivnosti putem UN pomogla bi da se još više u praksi zajedničkog djelovanja istakne identitet interesa malih i srednjih zemalja i da se, bez obzira na njihovu vanjskopolitičku pripadnost, pronađu sredstva za aktivizaciju njihove suradnje.

Odlučno organiziran simpozij u Nobelovu institutu u Oslu nije imao za cilj da donese neke zaključke ili prijedloge, ali veoma studiozna i svestrana analiza, i pored razlika u pristupima, stavovima i obrazloženjima, jasno je potvrdila da su male zemlje za međunarodne odnose danas mnogo značajnije nego ikada prije i da su istodobno problemi s kojima se suočavaju mnogo kompleksniji. U tim novim uvjetima djelovanja, pored niza činilaca koji utječu na pozicije malih i srednjih zemalja, posebnu važnost dobiva kvaliteta i realistička usmjerenost vlastite političke akcije, koja treba pomoći da se na vanjskopolitičkom planu pronađu onakva rješenja što će odgovarati njihovim vlastitim nacionalnim interesima. Demokratizacija međunarodnog sistema i mjesto koje će u njemu zauzeti manje i srednje zemlje sve više danas zavise od njih samih i njihove odlučnosti da se izbore za svoje nove pozicije.

R. Vukadinović

VIII KONGRES MEĐUNARODNOG UDRUŽENJA ZA POLITIČKU ZNANOST

Od 30. kolovoza do 5. rujna 1970. u Münchenu je održan VIII Kongres Međunarodnog udruženja za političku znanost »International Political Science Association — IPSA).

Kongresu je prisustvovalo oko 1.000 učesnika iz preko 30 zemalja, među kojima i 15 iz SFR Jugoslavije (7 iz Beograda, 7 iz Ljubljane, 1 iz Zagreba). Udruženje je inače osnovano

1949. godine, broj kolektivnih članova iz pojedinih zemalja je brzo rastao (sada ih je oko 40) a evo održao se i osmi, u Evropi već treći za redom organizirani kongres.

Svečano otvorenje VIII Kongresa, upriličeno 31. 8. u auli Sveučilišta u Münchenu, proteklo je u znaku naglašavanja velikog zadovoljstva domaćina — njemačkih politologa i političkih rukovodilaca — što se kongres održava u SR Njemačkoj. Hans Maier, redovni profesor političke znanosti na minhenskoj Visokoj školi za politiku i trenutno Predsjednik Udruženja za političku znanost SR Njemačke, otvarajući Kongres, naglasio je da je njegovo održavanje u Münchenu priznanje njemačkoj političkoj znanosti. On je rado podsjetio da je američka politička znanost nekada njemačku uzimala za uzor. Kao živi primjer u najboljem smislu simbioze jedne i druge naveo je ime Karla Joachima Friedricha, do ovog kongresa predsjednika Međunarodnog udruženja.

Kako je Maier govorio i o **revolucionarnoj ulozi političke znanosti** K. J. Friedrich je, uzimajući zatim riječ, sa njemu svojstvena stajališta podcrtao da u demokratskom društvu politička znanost ima bitno **konzerватivni** karakter — težnju za stabilizacijom demokratskog poretka. Navodeći neke osobitosti upravo otvorenog kongresa Friedrich nije propustio da izrazi zadovoljstvo prisustvom oko 30 učesnika iz SSSR-a, što je najbrojnija sovjetska delegacija na kongresima IPSA do sada. (Izjaviteljima nekih njemačkih listova ovo su doveli u vezu sa povoljnim razvojem sovjetsko-zapadnonjemačkih odnosa u posljednje vrijeme).

Nakon Friedricha, predstavljen kao konstruktor reforme visokog školstva i organizacije znanstveno-istraživačkog rada, uzeo je riječ savezni ministar za obrazovanje, znanost i kulturu Prof. dr. ing. Leussink. Govoreći kao izaslanik saveznog kancelara, on je isticao upućenost političke znanosti na praksu i naglasio da danas niti jedno područje politike ne može biti unaprijedeno bez znanosti, njezinih analiza i prognoza.

Ministar-predsjednik savezne države Bayern, šaleći se da kao »objekt

političke znanosti« govori bez pretenzija na znanstvenost, na zanimljiv je način varirao temu o suvremenoj politiji.

Gradonačelnik Münchena podsjećao je ne samo na dinamičku i katkad u njemačkim i svjetskim zbivanjima iznimno važnu ulogu Münchena, već i na svijetla dostignuća političkih znanstvenika u tom gradu, a kao svima bez daljega uvjerljivo ime spomenuo je Maxa Webera. Govornik je upozorio da pred političkom znanostu stoji golem zadatak da istraži implikacije činjenice da će krajem ovog stoljeća u gradovima živjeti više od 80% svjetskog stanovništva. Kako u eri strojne civilizacije, koje učinke najizrazitije osjećamo u gradovima, postići da građanin ne bude djelić političkog stroja?

Naredna četiri dana održani su potom brojni plenarni i specijalistički stručni kolokviji.

Spomenut ćemo najprije teme plenarnih zasjedanja: Kvantitativne i matematičke metode u političkoj znanosti (opći izvjestitelj Prof. Karl Deutsch, Harvard Un., USA), Modeli i metode u uporednom studiju izgradnje država (National-Building), (opći izvjestitelj Prof. Stein-Rokkan, Sveučilište Bergen, Norveška), Crkva kao politička ustanova (opći izvjestitelj Prof. Leo Moulin, College d'Europe, Bruges — Belgija), Hegel i Lenjin (opći izvjestitelji Prof. Theodor Syllaba, Prag, ČSSR i Prof. V. M. Čikvadze, Institut države i prava, Moskva, SSSR).

Veći broj tema specijalističkih simpozija bio je posvećen graničnim problemima političke znanosti i njezina odnosa prema drugim znanostima (Biologija i politika, Psihologija i politika), zatim diskusiji specijalnih znanstvenih disciplina i područja unutar politologije (Lokalna politika, Suvremeni trendovi u političkoj teoriji, Politička kontestacija, Uporedna analiza političkog regrutiranja, Teorija međunarodnih odnosa, Politička struktura i ponašanje glasača, Struktura elita i politički sistemi, Političko odlučivanje, Politička modernizacija), te, **last not least**, pojedinim specijalnim područjima sa iznimno aktualnim značenjem (Omladina i politika, Evropska integracija).

Ovdje je nemoguće pružiti makar i sažet prikaz kongresnih referata. Svakom tko je učestvovao na velikim znanstvenim skupovima to nije potrebno razjašnjavati, a u slučaju VIII Kongresa IPSA o tome govore slijedeće brojke: do otvaranja Kongresa Sekretarijatu je prispio 201 referat, od kojih je 191 predstavljen u knjizi sažetaka. Još manje je moguće iscrpnije i sistematski referirati o diskusiji: mnogi kolokviji teku usporedo i pojedinačno ih je nemoguće sve pratiti. Iz svih tih razloga iscrpniji prikaz stručnih rezultata kongresa morat će da pričekaju, dok ne pristignu kongresne publikacije, koje se sada intenzivno priređuje za štampu.

Za ovu zgodu ću iznijeti tek neka zapažanja o referatima i diskusiji iz onih područja što su mi osobno padala u središte zanimanja.

Na specijalističkom simpoziju posvećenom najnovijim trendovima u političkoj teoriji dominirali su »sistemisti«. Opća implicitna pretpostavka zajednička svima — da je analiza političkog sistema središnji zadatak političke teorije —, nije, naravno dovođena u pitanje, već se u referatima išlo za tim da se temeljna kategorijalna struktura »systems analysis«-a iznova sa raznih stajališta preispita, re-definira i re-sistematizira u vidu novih modela i paradigmi, te novoupotrebljivanih parametara i funkcija. Tako belgijski profesor Jean Barra smatra da se politički fenomen daje izraziti dijagramom kojeg su temeljne kofunkcije: ponašanja, moći (u pluralu) i pitanja (behaviors, powers and issues). Kanadski profesor G. Bergeron smatra da djelujuća — **moć** (acting power) kao središnja kategorija treba da ustupi mjesto jasnijim kategorijama: suverenitet, kompetencija, habilitacija, jurisdikcija, funkcija itd. On je i za to da se pojam društvena kontrola zamijeni pojmom društvene regulacije, koje je politička regulacija podvrsta itd. Njegovo polazno stajalište je — je znanost ustvari properly made — up language«. Glavni izvjestitelj i organizator ovog simpozija belgijski profesor Stephene Bernard smatra da se politički sistem daje shematizirati u tri koncentrična kruga koji respektivno predstavljaju: snosobnost, moć (capa-

city) stručne odluke, sposobnost (moć) ne-autoritarnog utjecaja i sposobnost, (moć) autoritarnog utjecaja na razini vladanja. U području svakog koncentričnog kruga mora se moći razlikovati fenomene i sadržaje pokrivenne ovim trima kategorijama: input, output, i feedback koji ih povezuje. Referent u zaključku podvlači da klasičnu teoriju političkog sistema (?) nitko ne stavlja u sumnju već da se ispituje kako njezina evolucija treba da bude upravljena i da je to fundamentalno pitanje. Svu relativnost domašaja gornjim primjerima škrto ilustriranih kategorijalnih analiza i distinkcija iskazuje sam Prof. Bernard riječima: »Sve varijacije teorije političkog sistema koje valjano iscrpljuju svoj predmet normalno se dadu svesti jedna na drugu«. Profesor Calcagno (Pedro Sainz) u svom referatu je pružio jedan model političke analize razriješen numeričkom eksperimentacijom, koji sadržajem i pretpostavkama indicira brige politologa latinsko-američkog područja. Šampion američke škole sistemčara David Easton (Un. of Chicago) u svom referatu i u brojnim usmenim intervencijama u diskusiji iznenadujuće je odustao od načina »systems analysis« koji toj orijentaciji daju vanjski izgled čiste intelektualne igre, da bi dramatičnu situaciju političke teorije imenovao kao »krizu krize«, koja se u Sjedinjenim Državama osjeća intenzivnije nego igdje. »Crisis of crisis« on je dalje definirao kao krizu društvenih uvjeta s kojima je znanost konfrontirana. Ti se uvjeti iskazuju u vidu alarma što ljudskoj civilizaciji uopće prijeti iz ova tri fenomena: polucija okoline, polucija stanovništva, međunarodni sukobi. Specifikacija samo prvog fenomena je jednostavno izražena u ovoj činjenici: prema proračunima najkompetentnijih, ako se za 3 do 4 godine ne investiraju golemo sredstva u borbu protiv zagađivanja prirode ljudskoj civilizaciji prijeti neumitna smrt. »Samo polovicu vjerovati stručnjacima znači biti ustrašen«, zaključuje Easton. Specifičnost krize s obzirom na mogućnosti (ili nemogućnosti) izlaza iz nje sastoji se u ovome: riječ je o problemima takve prirode za rješenje

kojih niti jedna nacija pojedinačno ne može priskrbiti izvore, a nema minimuma suradnje da bi ih se moglo suočiti zajednički. Pred pitanjem kako ovu antinomiju razriješiti svi drugi problemi društvenih znanosti, pa time i političko ništavni su. Stoga Easton pledira za takvu orijentaciju politologije u kojoj će fundamentalno znanje (=teorija) biti vrednovano po relevantnosti primijenjenih rješenja, za promjenu ljestvice vrednovanja koja bi na čelo znanosti stavila toliko podcjenjivane »aplikativce«, za revoluciju u obrazovnom sistemu, koja bi se izrazila i u osnivanju akademija za primjenu znanosti itd.

Od stanovitih dramatičnih upozorenja odudarale su intencije nekih francuskih i britanskih politologa. Francuzi su isticali da je prije 20 godina Evropa bila više podijeljena a Amerika znatno kompaktnija nego sada i da tu treba tražiti uzroke američkog znaka za uzbunu. Tako, barem što se međunarodnih konflikata i podijeljenosti, te posljednjeg straha od atomskog samouništenja, tiče, Evropa stoji znatno bolje nego ranijih godina. Nadalje: od znanosti se ne može tražiti da nas spasi: ukoliko se uplićemo u praktičnu politiku gubimo dignitet znanstvenog posla. Na kraju krajeva neki znanstveni stavovi neće nikad biti primjenjivi. Britanac B. Crick je bio sarkastičan kad je Eastonov skok označio kao prijelaz od behaviorizma kao ideologije (teorija sistema) na »dosadni problem vriednosti«. Eastonove akademije za primjenu znanosti nazvao je više nego sarkastično akademijama za prostituiranje znanosti i zaključio s parolom: »dolje relevancija opće teorije za praksu!«.

Spomenut ću ovdje nekoliko referenata na temu Hegel—Lenjin. Prof. Sven-Eric Liedman govorio je na temu: Lenjin, revizionizam i dijalektika. Osnovna teza: Lenjinov historijski materijalizam je teorija povijesnog razvoja u kojoj se malobrojne varijable (ekonomski faktori) makroprimjenjive ne daju mikro-rabiti (tako za tumačenje pojave revizionizma).

Paradoksalan je naslov referata švedskog profesora D. Tarschys-a:

»Hegel kao lenjinist«. Njegov pokušaj čitanja Hegela na lenjinistički način završava tezom da i Lenjina stiže kazna: čistilište vječne reinterpretacije. Naš Dr Adolf Bibić iz Ljubljane podnio je veoma zanimljiv referat: »Gradansko društvo i država u djelu Hegela i Marxa«.

U diskusiji se mnogo više čulo o Hegelu nego o Lenjinu, osim što su povlačene paralele između Hegelova Apsoluta i Lenjinove Partije. Za Hegela se govorilo da je nesumnjiv (ali filozofski) totalitarac. Nasuprot tome K. J. Friedrich ukazivao je na elemente liberalizma u Hegela i isticao da novoobjavljena Hegelova korespondencija otkriva čovjeka-liberala. Drugi, i valjda najbliži istini ukazivali su na proturječne elemente i »totalitarizma« i »liberalizma« u Hegela, a Prof. Germino je rekao da ni liberalizam nije posljednja riječ političke mudrosti, da ni jedan mislilac nije rekao zadnju riječ.

Ovaj izvjestitelj je s posebnom pažnjom slušao specijalistički simpozij na temu Omladina i politika. Brojni referenti i diskutanti temi su prilazili iz modernog, da ne kažem pomodnog, bavljenja političkom socijalizacijom. Na jednoj strani pruženo je bogatstvo izbrušenih metoda empirijskog istraživanja, osobito metoda sekundarne analize. Na drugoj strani ukazivalo se da istraživanje ovog područja zapravo dokazuje nešto samorazumljivo; naime da je proces socijalizacije u ogromnom procesu toliko normalan, da su samo aberacije od njega problem. U tom smislu se onda i podtema »Studenti i politika« razmatrala u kontekstu aberacija od normalne socijalizacije i u središtu pažnje našli su se studentski nemiri. Koliko osvježanje jednom skupu zasićenom metodologijom može dati metodološki možda i ne osobito izbrušen, ali sociološkom imaginacijom svakako bogat referat uzorno je demonstrirao Prof. dr Branko Pribičević iz Beograda, referat što ga osobno smatram do sada najboljim pokušajem analize studentskog bunta u nas i u svijetu.

Ivan Babić

IZVJEŠTAJ O RADU UPRAVNOG ODBORA POLITOLOŠKOG DRUŠTVA SR HRVATSKE OD 1. X 1968 —8. X 1970. GODINE

Politološko društvo Hrvatske spada svakako u red naših najmlađih znanstveno stručnih udruženja, te je uz niz karakteristika koje su sastavni dio označja ostalih udruženja ono prožeto i nekim vlastitim specifičnostima. Zbog toga u ovom veoma kratkom izvještaju, koji treba više da posluži kao informacija o dosadašnjem radu i mogućnostima daljnjeg djelovanja PDH želimo ukazati na nekoliko najznačajnijih momenata.

1. S obzirom na relativno kratak vijek postojanja fakulteta političkih nauka kao glavnog izvorišta i središta politologa i politološke znanosti, PDH sasvim prirodno u svim svojim aktivnostima bilo je u potpunosti upućeno na kadrove, podršku i konkretne mogućnosti te središnje politološke ustanove. Najveći broj članova društva radi na FPN tako da je i njihovo djelovanje, premda često formalno gledano neorganizirano od strane PDH, nosilo u sebi sva označja napora za afirmaciju i FPN i politologije, a samim tim i organiziranog tijela što okuplja politološki kadar.

2. U toku ovog drugog razdoblja djelovanja PDH ponovno se potvrdilo da je krug aktivnih politologa spremnih da se angažiraju u radu društva, veoma malen, premda su mnogi članovi PDH postigli značajne uspjehe u svom znanstvenom i stručnom radu. Ta činjenica može se tumačiti kao rezultat sve izrazitije prezasićenosti organiziranim oblicima djelovanja i, istodobno kao znak da društvo još uvijek nije pronašlo konkretne forme i metode svog rada, što bi postale atraktivne i mogle bi privući veći dio njegovih članova. Ta pojava s kojom se svakako suočavaju i mnoga ostala udruženja sličnog karaktera ima u slučaju PDH posebno značenje s obzirom da se radi o relativno mladom udruženju i malobrojnom te se takvo odsustvo interesa posebno osjeća.

3. Veći broj mladih diplomiranih politologa počeo se polagano interesirati za rad PDH i smatramo da taj veoma važan oblik djelovanja treba i

dalje njegovati i razvijati kako bi upravo putem završenih politologa PDH dobilo svoju znatno širu i što je posebno važno trajniju osnovicu.

4. U proteklom razdoblju, isto kao i prije, društvo je u svojim aktivnostima bilo limitirano konkretnim financijskim mogućnostima, što su praktički neznatne. Osim članarine ubrane tek od jednog dijela članova, društvo se obraćalo različitim instancama tražeći dodatna sredstva za svoju aktivnost, međutim u tome se nije uspjelo.

5. Upravni odbor PDH obavljao je svoj zadatak u okvirima tih mogućnosti, pokušavajući da pronađe neke oblike novog rada uz tradicionalne napore da se okupi što veći broj članova aktivnih suradnika u aktivnostima PDH. U radu se posebno pokazalo da je sastav reprezentativnog karaktera nedovoljan, te je na svojim posljednjim sastancima, premda neformalno, PDH podržalo ideju da se u UO bira znatno veći broj mladih politologa, koji mogu i moraju najviše biti zainteresirani za razvoj i daljnju afirmaciju tog stručnog udruženja.

Nakon ovih osnovnih značajki što smo ih ovdje iznijeli samo u cilju boljeg razumijevanja dosadašnjeg rada PDH potrebno je makar ukratko ukazati na osnovne pravce rada u toku proteklom razdoblja.

— Prilikom osnivanja društva u njegov program postavljen je i tradicionalni oblik održavanja predavanja-kolokvija na kojima bi se proširivala znanja iz oblasti što ih proučavaju prvenstveno politološke discipline. Na taj način željelo se omogućiti veće okupljanje članova i angažiranje politologa voljnih da se pojave kao predavači ili nosioci diskusije. Od prošle skupštine do danas PDH organiziralo je sljedeća predavanja i diskusije:

1. Jean Driand, predsjednik pariske konfederacije rada održao je veoma zanimljivo i izvanredno dobro posjećeno predavanje na temu »Radnici i studentski pokret u Francuskoj«.

2. Branka Brujić, asistent FPN, »Marx i prevladavanje filozofije«

3. Dr Jindrich Fibich iz Praga, »Temeljni kvaliteti i utjecaji potencijalnih političkih modela socijalizma u ČSSR«.

4. Diskusija o statutarnoj odluci SKH s veoma zanimljivim prilogima

5. Ivan Prpić, asistent FPN »Pojam i kritika moderne države u ranim radovima Karla Marxa«

6. Razgovor i diskusija s diplomiranim politolozima o prijedlogu novog nastavnog plana i programa.

Iz ovog pregleda predavanja i diskusija može se zaključiti da je UO nastojao angažirati različite profile predavača i da je u nekim od tih akcija i uspio. Broj održanih predavanja i kolokvija međutim nije impresivan, a isto tako ne može se tvrditi da su ove forme rada pobudile posebno velik interes u članova. U situaciji objektivnog postojanja malog broja osoba koje se bave direktno politološkim znanostima OU nije imao velik krug osoba koje bi mogao pozvati kao predavače, a niti je taj poziv uvijek bio rado prihvaćan.

— Najznačajnija akcija PDH u proteklom razdoblju svakako je bila vezana uz zajedničko organiziranje s FPN uspjelog simpozija »Lenjin i suvremenost« na kome je sa svojim referatima nastupio velik broj članova društva. Osim toga brojni članovi društva aktivno su radili i na organizaciji Simpozija čime se ponovo pokazalo da u uzajamno atraktivnim formama rada mogu veoma uspješno surađivati i FPN i PDH.

Polovinom prošle godine UO prihvatio se organiziranje Simpozija u povodu 25. obljetnice postojanja UN, što bi se trebao održati u prvoj polovini sljedeće godine. Predviđa se da bi se na Simpoziju kao središnjem znanstvenom skupu takve vrste u našoj zemlji našli na okupu najznačajniji predstavnici naše znanosti i političke prakse, koji bi na simpoziju podnijeli desetak referata s područja političkih, pravnih, ekonomskih, kulturnih, socijalnih i dr. aspekata djelovanja svjetske organizacije. UO predložio je odbor za organizaciju Simpozija koji će zajedno s Upravom fakulteta aktivno surađivati na realizaciji tog veoma značajnog skupa. Od Sabora SRH zatraženo je 10,5 mln. dinara, od Fonda za naučni rad SRH dobiven je 1 mln. dinara, a postoji načelna spremnost RTV i Vjesnika da aktivno pomognu pripremanje i održavanje simpozija.

— Kao daljnji oblik djelovanja u proteklom razdoblju može se spomenuti napore za okupljanje mladog politološkog naraštaja. U zajednici s inicijativnim odborom diplomiranih politologa UO je održao nekoliko sastanaka, a pripremio je i poseban sastanak dipl. politologa na koji se odzvao velik broj nekadašnjih studenata FPN, pokazujući time da su životno i profesionalno zainteresirani za afirmaciju svog zvanja, ustanove i svog udruženja. Unatoč tome što su se na skupštini iskristalizirala dva različita mišljenja, odnosno tendencija ostajanja diplomiranih politologa u postojećim oblicima i želja za stvaranjem posebne sekcije diplomiranih politologa zajednička akcija studenata i UO omogućila je da započne intenzivniji rad na okupljanju mladog politološkog kadra koji mora nositi na sebi glavni rad PDH; taj kontakt ne smije se prekinuti i bez obzira na stanovita traženja diplomiranih politologa za stvaranjem njihove posebne sekcije pri PDH smatramo da ta formalna rješenja ne smiju odalečiti društvo od njegovih najbrojnijih i najtrajnije zainteresiranih kadrova.

— Iako to nije predmet rada društva može se na ovom mjestu sa zadovoljstvom konstatirati da je najveći broj članova društva, posebice nastavnika i asistenata FPN svojim znanstveno-stručnim radom stalno prisutan u našem znanstvenom životu i da je to prisustvo sve zapaženije. Danas je nemoguće naći i jedan jugoslavenski časopis za društvena pitanja u kome ne surađuju naši članovi, broj objavljenih monografija, što su izašle ili su u pripremi, svjedoči o sve većim naporima za afirmacijom politologije u našim uvjetima, a to isto može se reći za veliki broj znanstvenih simpozija u zemlji i inozemstvu na kojima su uspješno sudjelovali članovi našeg društva.

Premda se ne radi o oblicima što formalno ulaze u okvir rada društva, a ponekad i nerazumijevanju nekih akcija koje bi direktno spadale u djelokrug rada PDH, (kao što je bio slučaj s neodazivanjem politologa na kongres u Münchenu) s pravom se može tvrditi da naš politološki život postaje sve bogatiji, a njegovi glavni nosioci sve više afirmirani. Tu upravo leže nove mogućnosti za daljnju akti-

vizaciju PDH i pronalaženje konkretno politoloških i atraktivnih formi djelovanja.

— Na kraju može se spomenuti da je suradnja PDH s Upravom Fakulteta bila veoma dobra i da je UFPN pokazivala razumijevanje za rad društva pružajući mu podršku i pomoć, posebno u realizaciji nekih konkretnih zadataka.

Pred novom upravom koju će izabrati današnja skupština stoje nove mogućnosti i novi zadaci. Ne želeći da predložimo bilo kakve programe budućeg djelovanja na osnovu dosadašnjih iskustava željeli bi samo ukazati na neke osnovne elemente s kojima u svom radu nova uprava mora računati.

— Nakon par godina postojanja PDH ojačano je kvantitativno i kvalitativno, ono je danas sve više u stanju da ponese složene i odgovorne zadatke, te će upravo zbog toga biti potrebno pronalaziti one oblike djelovanja što mogu zainteresirati i zadovoljiti većinu njegovih članova. Ukoliko se predavanja-kolokviji zadržavaju kao jedna od osnovnih formi rada, onda ona moraju biti prvenstveno usmjerena na fiksiranje relevantnih politoloških problema suvremene teorije i prakse, čime bi se osim toga sve više isticala i specifičnost PDH.

U daljnjem radu novi politološki naraštaj mora postati sve više središnji dio akcije, koji ne samo da se nalazi u članstvu PDH, već i aktivno radi na stvaranju osnovice djelovanja tog udruženja. Samo afirmacijom politologije kao znanosti FPN kao središnje znanstvene ustanove i PDH kao stručnog udruženja mogu rasti dodatne šanse za afirmaciju naših školovanih politologa i njihove konkretne mogućnosti djelovanja u našem društveno-političkom životu.

Naš časopis PM morao bi isto tako postati sve više usmjeren prema problemima iz domena politoloških i političkih relacija, otvarajući kao dalje svoje stranice svemu onome što je vrijednost pažnje a dolazi iz zemlje ili svijeta. Na taj način časopis bi zajedno s bibliotekom »Političke misli« mogao i morao postati središte naših politoloških htijenja i konkretan pokazatelj postignutih rezultata.

Iz ovog kratkog pregleda djelatnosti PDH od 1. 11. 1968. do 1. 9. 1970. može se zaključiti da je društvo ostalo dosljedno pri svom stavu izraženom još prilikom konstituiranja da će se čuvati krajnosti kako akademizma tako i prakticizma i da će posvećivati pažnju kako problemima političke teorije tako i aktualnim političkim pitanjima. Tome se samo može pridodati i to da bi u slijedećem periodu PDH ne ulazeći u kompetencije FPN moglo biti inicijator novih sastanaka i diskusija na kojima bi se razmatrala pitanja nastavnog plana i programa nastave političkih znanosti, što također može samo doprinijeti jačanju društva i proširenju smjerova njegovih aktivnosti.

R. Vukadinović

GODIŠNJA SKUPŠTINA POLITOLOŠKOG DRUŠTVA HRVATSKE

Redovita godišnja skupština Politološkog društva Hrvatske održana je 8. listopada 1970. na Fakultetu političkih nauka. Malom broju aktivnih članova društva dr Ivan Babić je iscrpno prikazao rad VIII Međunarodnog kongresa Udruženja za političku znanost, koji je održan od 30. kolovoza do 5. rujna 1970. u Münchenu. Nakon izvještaja predsjednika Upravnog odbora društva dr Radovana Vukadinovića o proteklom razdoblju i aktivnosti Politološkog društva Hrvatske, dr Davor Rodin je, u diskusiji, izrazio mišljenje kako je slab odziv diplomiranih politologa za rad u politološkom društvu zato, što nisu zadovoljni tretmanom same struke od strane odgovarajućih faktora u našem društvenom sistemu. Zakonodavac, naime, diplomirane politologe nije uzeo dovoljno u obzir, njihov je status nejasan, poradi čega su prepušteni sami sebi u borbi za afirmaciju svoga zvanja, i u borbi za adekvatno zaposlenje. Dr Ivan Babić je radu politološkog društva pristupio s drugog aspekta. On je primjetio kako je sudjelovanje zagrebačkih politologa na međunarodnim skupovima veoma slabo, te je predložio da se Politološko društvo Hrvatske učlani

u Međunarodnu politološku asocijaciju. Dr Mladen Iveković je podržao prijedlog dr Ivana Babića o povezivanju Politološkog društva Hrvatske s međunarodnim udruženjem, s tim što bi Odbor za međunarodne veze Sveučilišta mogao ovu inicijativu materijalno pripomoći. Dr Mladen Iveković je nadalje ukazao na opravdanost zahtjeva studenata i diplomiranih politologa da Fakultet političkih nauka poduzme odgovarajuće korake kako bi se društveni status politologa normativno jasno definirao. Na kraju je pozvao novi Upravni odbor da pojača svoju aktivnost na taj način, što bi proširio članstvo politološkog društva i u ostalim hrvatskim gradovima.

Starom Upravnom odboru je Skupština odala priznanje za uspješan rad u proteklom razdoblju. U novi Upravni odbor su izabrani: dr Ivo Brkljačić (predsjednik), dr Mladen Iveković, dr Ivan Babić, Nerkez Smailagić, prof. dr Dragovan Šepić, Branko Caratan (tajnik), dr Davor Rodin, Karlo Blagus, Nada Cazi i Božica Blagović.

Z. L.

IN MEMORIAM LUCIENU GOLDMANNU

Teško je povjerovati da u studenome krupna, pokretna Goldmannova figura neće izaći pred studente u »Seminaru za sociologiju književnosti i filozofiju« u »Praktičnoj školi za visoke studije« u Parizu. 4. listopada ugasio se život koji je bio u naponu svoje stvaralačke snage. Veliki je to gubitak za one koji su željeli nastaviti rad i dalje plodonosno surađivati s Goldmannom, koji je bio prema svakome tko je nastojao samostalno koračati u humanističkim znanjima i nepoznanicama, uvijek otvoren, iskren, nimalo sujetan. Taj zaneseni sugovornik ni u jednom se času nije skrivao iza zida svog službenog statusa, profesora, mentora i direktora seminara. Goldmann je bio intelektualac u punom značenju riječi. Branio je svoje uvjerenje žustro, beskompromisno a da pri tome nije gasio i priječio tuđu misao.

No, njegov je nestanak još više nedoknadiv za suvremenu sociološku misao kojoj je dao neobično značajan

doprinos i od koga se očekivalo upravo u ovim zrelim godinama da zakruži svoju viziju, posebno viziju književnih i umjetničkih pojava koje su bile u središtu njegovih istraživanja zadnjih godina.

Premинуo je u Parizu, u 57 godini, gradu za koji su vezani njegovi najplodonosniji dani i u kojem je našao pogodnu atmosferu da realizira svoja naslućivanja, zamisli i planove. Rođen je u Rumunjskoj 1913, gdje je završio studij prava. Živio je u Beču i Zürichu i konačno se nastanio u francuskoj metropoli. Njegova je misao rasla na bogatim tradicijama. Počeo je s Kantom, njemačkom klasičnom filozofijom da bi nastavio s Pascalom, Racineom i suvremenim francuskim književnim pojavama.

U Goldmannovim traženjima odlučujući je susret bio s Lukácsom, teozom da je kategorija totaliteta bitna osobina dijalektičkog i marksističkog mišljenja. Uostalom, zahvaljujući dobrim dijelom Goldmannu Lukácsovo je djelo postalo priznatiije u poslijeratnoj Francuskoj.

Zadatak je sociologije, po Goldmanu, da otkrije vezu između komplementarnih struktura nekog djela i društva u kojem je nastalo to djelo. Jer društvena je pojava jedinstvena cjelina i svaku pojedinost treba sagledavati u sklopu cjelokupnosti. Značajnska struktura (la structure significative) je polazna tačka u otkrivanju svakog umjetničkog djela.

Počeo je objaviti nakon rata. U djelu »La Communauté humaine et l'univers chez Kant« (1948) zaključuje da je nezamislivo odvajati društvene nauke od filozofije. 1956. izlazi rad (doktorska teza) »Le Dieu caché« u kojem je primijenio svoju metodu sociološkog istraživanja na djela Pascala i Racinea. To je djelo bilo i ostat će značajni datum u francuskoj sociologiji i kritici. Njime se je Goldmann iskazao jednim od teoretičara tzv. »nove kritike«. Nasuprot strukturalizmu Lévy-Straussa u antropologiji ili Barthesa u književnosti, Goldmann razvija tezu o jedinstvu pojava i suprotstavlja im svoj, kako ga on naziva, »genetički strukturalizam« (le structuralisme génétique).

Svoju metodu okušava i na suvremenoj književnosti. Tako nastaje knjiga »Pour une sociologie du ro-

man«¹ (1964) u kojoj je centralna studija o Malrauxovom romanesknom opusu. Bez obzira na neke pretjeranosti u uopćavanjima pokazuje da su njegova misao i njegov metodološki postupak živi, dinamični i da mogu izdržati kušnju i u istraživanju naj-suvremenijih povijesnih tokova. Kriza duha, dogmatiziranje marksizma, nacional-socijalizam i društvena svijest između dva rata kompariraju se sa osnovnim temama u Malrauxovu djelu.

Izdvojili smo samo neke radove. Uskoro će izaći Goldmannove analize Robbe-Grilletovih romana, koje je već započeo u knjizi »Pour une sociologie du roman«, i njegova studija o teatru Jeana Genêta.

Ostaje da samo djelom brani svoj tražilački credo, svoj postupak u otkrivanju veoma složenih talasanja u čovjekovoj povijesti. No, Goldmannovo je djelo dovoljno dorečeno i snažno da može predočiti njegov pristup društvenoj činjenici i predočiti njegovu viziju svijeta i obraniti otkrića i dragocjene spoznaje do kojih je došao u svom pasioniranom istraživanju.

Mi smo dužni posvetiti posebnu pažnju Goldmannu jer je njegova koncepcija svijeta bila vrlo bliska našoj. U to smo se mogli osvjedočiti ne samo iz njegovih spisa, već i iz njegovog aktivnog odnosa prema svemu značajnom što se zbivalo u našoj zemlji. Goldmann nije bio trenutačni prijatelj Jugoslavije; njegova je privrženost proizlazila iz dubokog uvjerenja da se u nas zbiva nešto što je zanimljivo i daleko izvan naših granica.

Tena Martinić

¹ Knjiga »Za sociologiju romana« izašla je u našem prijevodu 1967. u izdanju Kulture. Isti je izdavač objavio i kraći Goldmannov rad »Humanističke nauke i filozofija« 1960, a Veselin Masleša 1962. »Dijalektička istraživanja«.

